

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลังสังคายนาครั้งที่ ๓ พระโสณะและพระอุตระได้นำพระพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานว่า ได้แก่ จังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน แต่พม่าบอกว่า ได้แก่ เมืองสะเทิม ซึ่งก็เป็นปัญหาทางประวัติศาสตร์ที่ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ ชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นคติในการดำเนินชีวิต เพราะมีคำสอนที่ตรงกับอุปนิสัยของคนไทย เช่น การทำบุญ ความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น หลักคำสอนเหล่านี้คนไทยได้นำมาประยุกต์ใช้กับประเพณีวัฒนธรรมของตนได้อย่างกลมกลืน เช่น การให้ทานแก่พระสงฆ์ในประเพณีบุญ ๑๒ เดือน หรือฮีต ๑๒ ของชาวอีสาน เป็นต้น คำสอนที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตมากคือหลักจริยธรรมและการบำเพ็ญบุญ คือเรื่องศีล ๕ กุศลกรรมบถ อกุศลกรรมบถ และการให้ทาน ชาวพุทธเชื่อว่า หากปฏิบัติตามคำสอนที่เป็นกุศลกรรมได้ จะทำให้ได้บุญ แต่ถ้าหากปฏิบัติตามไม่ได้ หรือปฏิบัติในสิ่งที่เป็นอกุศลกรรม จะเป็นบาปแก่ผู้กระทำ ซึ่งสิ่งที่เป็นบุญในโลกนี้ ได้แก่ ความสุขใจ ส่วนบุญในโลกหน้า ได้แก่ การได้ไปสู่สุคติภูมิ เช่น ได้ไปเกิดในสวรรค์ เป็นต้น, สิ่งที่เป็นบาปในโลกนี้ ได้แก่ การประสบกับความทุกข์ใจ ส่วนบาปในโลกหน้าคือการไปสู่ทุคติภูมิ เช่น เกิดเป็นสัตว์นรก เป็นต้น คนทั้งหลายจะกลัวบาปในโลกหน้ามากกว่า เพราะกลัวถูกทรมานให้ได้รับทุกข์อย่างสาหัส ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า คนทั้งหลายไม่กล้าทำบาปเพราะกลัวถูกลงโทษในทุคติภูมิ และต้องการทำความดีเพราะต้องการสมบัติที่น่าปรารถนาในสุคติภูมิ

คำสอนเกี่ยวกับเรื่องนรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนามีทั้งการกล่าวถึงในฐานะเป็นทุคติภูมิ สุคติภูมิ และเป็นการพรรณนาถึงสภาพของนรกและสวรรค์โดยตรง ซึ่งทั้งสองฐานะนั้นได้ช่วยปลูกศรัทธาต่อการประพฤติปฏิบัติคือการกระทำของชาวพุทธได้มากที่สุด หากกล่าวเฉพาะที่กล่าวถึงในฐานะเป็นทุคติภูมิและสุคติภูมิ เช่น

หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วิจิทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วิจิสุจริต และมโนสุจริต ไม่

กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาลงจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์^๑

ในส่วนที่เป็นการพรรณนาถึงสภาพของนรกจนสามารถมองเห็นภาพของนรกได้ชัดเจน จนก่อให้เกิดความกลัว เช่น

นายนิรบาลจับเขาเอาเท้าขึ้น เอาศีรษะลง ทุ่มลงในโลหกุมภี (หม้อทองแดง) อันร้อนแดงลุกเป็นแสงไฟ คนพาลนั้นถูกต้มเดือดจนตัวพองในโลหกุมภีนั้น เขาเมื่อถูกต้มเดือดจนตัวพองในโลหกุมภีนั้น บางครั้งลอยขึ้น บางครั้งจมลง บางครั้งลอยขวาง เขาเสวยทุกข์เวทนาคล้ายอย่างหนัก เผ็ดร้อน อยู่ในโลหกุมภีอันร้อนแดงนั้น แต่ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นไป...^๒

ส่วนการพรรณนาถึงสภาพของสวรรค์จนก่อให้เกิดการตั้งความปรารถนาให้ไปเกิดบนสวรรค์ เช่น

ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น มีวิมานสูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ ซึ่งบุญกรรมสร้างขึ้นอย่างสวยงามเพื่อข้าพเจ้า...บัลลังก์ทองคำ บัลลังก์แก้วมณี บัลลังก์แก้วทับทิม และบัลลังก์แก้วพลึก เกิดขึ้นตามปรารถนาตามประสงค์ ที่นอนมีราคะมาก ยัดด้วยนุ่น มีลวดลายต่าง ๆ มีขนตั้งขึ้นด้านเดียวและหมอนพร้อม...^๓

ในสมัยสุโขทัย พระยาลิไททรงศึกษาพระพุทธศาสนาจนมีความแตกฉานในพระไตรปิฎก พระองค์ได้ทรงนิพนธ์เทวมิกถาหรือ ไตรภูมิพระร่วงขึ้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับภพภูมิต่าง ๆ โดยมีพระประสงค์เพื่อการปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ให้เกรงกลัวต่อการทำความชั่วและให้มีความขวนขวายในการทำคุณงามความดี เพราะคนทำความชั่วจะได้ไปเกิดในอบายภูมิ เช่น ถูกลงโทษในนรก ส่วนคนทำความดีจะได้ไปเกิดในสุคติภูมิ เช่น ได้เสวยทิพย์สมบัติในสวรรค์ชั้นไตรทศ เป็นต้น ซึ่งทำให้มีผลดีต่อการปกครอง ไม่ต้องบังคับใช้กฎหมายมาก นอกจากคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงแล้ว คัมภีร์ที่กล่าวถึงเรื่องภูมิต่าง ๆ เช่น จักรวาลทิปนี โลกทิปนี ภูมิวิลาสินี เป็นต้น

ปัจจุบันเป็นยุคที่คนทั้งหลายมีความโน้มเอียงเชื่อวิทยาศาสตร์มากกว่าศาสนา แม้พระสงฆ์ก็สอนธรรมในเชิงประยุกต์มากขึ้น คือเน้นการสอนธรรมที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลเชิงประจักษ์มากกว่าการสอนที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส จึงเป็นเหตุให้คนทั้งหลายรู้สึกกลัวนรกน้อยลง และเป็นผลเสียต่อการปกครองด้วย เพราะทำให้คนทำผิดศีลธรรมและทำผิดกฎหมายมากขึ้น

^๑ที.ที. (ไทย) ๘/๒๔๓/๘๓.

^๒ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๐/๒๕๕.

^๓พ.อ.ป. (ไทย) ๓๓/๑๐-๑๔/๑๕๕.

ชาวพุทธอีสานมีรูปแบบการทำบุญที่อาจจะแตกต่างจากชาวพุทธในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคกลาง เป็นต้น รูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น เวลานิมนต์พระไปเจริญพระพุทธมนต์ ก็นิยมแต่งขัน ๕ นิมนต์พระ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่า หากไม่ได้ทำบุญอุทิศให้แก่ญาติผู้วายชนม์ ญาตินั้นก็ยังไม่สามารถไปเกิดในสุคติภูมิ การทำบุญอย่างอื่น เช่น ถวายสังฆทานแก่พระสงฆ์ เป็นต้น ไม่อาจช่วยให้ญาติผู้วายชนมนั้นไปเกิดใหม่ได้ ความเชื่อเหล่านี้ทำให้ชาวพุทธอีสานรู้สึกกังวลต่อชีวิตหลังความตาย ซึ่งสาเหตุสำคัญคือการเกิดในสุคติภูมิหรือสุคติภูมินั่นเอง ดังนั้น จึงไม่แปลกใจที่เห็นญาติของผู้วายชนมนิยมไปทำบุญถวายภัตตาหารพระสงฆ์เป็นประจำหลังญาติของตนเสียชีวิตไปแล้ว ทั้งนี้เพราะความกลัวว่าญาติผู้วายชนมนั้นจะหิวโหยในปรโลก แต่เมื่อได้ทำบุญอุทิศให้แล้ว หากไม่มีศรัทธาจริง ก็อาจไปวัดน้อยลง เพราะมีความสบายใจว่าญาติผู้วายชนมนั้นได้ไปเกิดใหม่แล้ว สำหรับผู้เคร่งครัดในศีล จะมีความกลัวบาปเพราะประพฤติดิฉันในพระสงฆ์มาก เช่น ไม่กล้าถือเอาสิ่งของภายในวัดที่พระสงฆ์ไม่ได้อนุญาต เป็นต้น แต่การประพฤติดิฉันอย่างก็มีสาเหตุมาจากการถือตามคอง ๑๔ เช่น การระวังไม่ให้ร่างกายถูกต้องพระสงฆ์ เป็นต้น แม้จะมีสาเหตุการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความมุ่งหมายเป็นอย่างเดียวกันคือการกลัวต่อบาปและหวังผลบุญที่เกิดจากการกระทำนั่นเอง

ด้วยเหตุผลและสภาพการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ของชาวบ้านในเขตตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อความเข้าใจในพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติของชาวบ้านในชุมชนดังกล่าว และเพื่อยึดถือเป็นตัวอย่างของการความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์จากชุมชนหนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่งได้มากขึ้นเป็นลำดับไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องนรกและสวรรค์ในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ของชาวบ้านตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ที่มีต่อชาวบ้านตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเอกสารและวิจัยภาคสนาม คือการศึกษาค้นคว้าเรื่องนรกและสวรรค์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และมีการสัมภาษณ์พุทธศาสนิกชนชาวตำบลสีแก้วเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนา มีขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ด้านเอกสาร

ภาคเอกสาร ได้มุ่งศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาบาลีพร้อมด้วยอรรถกถาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ในทัศนะพระพุทธศาสนา

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาความเชื่อเรื่องนรก และสวรรค์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ของชาวบ้านตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์

๑.๓.๓ ด้านพื้นที่ / กลุ่มประชากร

ภาคสนาม ผู้วิจัยจะได้เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีพื้นที่ในการวิจัย ๕ หมู่บ้านในเขตตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวนประชากร ๔๕ รูป/คน ดังนี้

๑. พระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการ	๕	รูป
๒. ทายกวัด	๕	คน
๓. ครู	๕	คน
๔. ผู้ใหญ่บ้าน	๕	คน
๕. ปราชญ์ชาวบ้าน	๕	คน
๖. ผู้สูงอายุ	๕	คน
๗. นักศึกษา	๕	คน
๘. นักเรียนและเยาวชน	๑๐	คน
รวมทั้งสิ้น จำนวน	๔๕	รูป/คน

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นรก หมายถึง เหวแห่งกาย ใจ ที่อันไม่มีความสุข ภาวะร้อนกระวนกระวายสถานที่ไปเกิดและเสวยทุกข์ของสัตว์ผู้ทำบาป แบ่งเป็น ๘ ขุม คือ (๑) สัตว์ชีวนรก (๒) กามสุตตนรก (๓) สังฆาตตนรก (๔) โรธุนรก (๕) มหาโรธุนรก (๖) ตาปนรก (๗) มหาตาปนรก (๘) อเวจีนรก

บาป หมายถึง การกระทำความชั่ว มีความทุกข์ใจเป็นวิบากหรือผล ในที่นี้หมายถึง อกุศลกรรมบถ ๑๐

บุญ หมายถึง กิริยาที่ชำระจิตใจให้หมดจดจากความตระหนี่เป็นต้น (เหตุ) และความสุขใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการทำความดี (ผล) ในที่นี้หมายถึง กุศลกรรมบถ ๑๐

สวรรค์ หมายถึง แดนที่เลิศและเพียบพร้อมด้วยคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ซึ่งพระพุทธศาสนาจำแนกไว้เป็น ๖ ชั้น คือ (๑) ชั้นจาตุมมหาราชิกา (๒) ชั้นดาวดึงส์ (๓) ชั้นยามา (๔) ชั้นดุสิต (๕) ชั้นนิมมานรดี (๖) ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงนรกและสวรรค์ในพระไตรปิฎกว่า มี ๓ ระดับ ได้แก่ นรกและสวรรค์ภายหลังความตายว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกทำลายจันท์แล้ว ย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์นี้เป็นฝ่ายดี เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกทำลายจันท์ ย่อมเข้าถึงอบายทุกคติ วินิบาต นรก นี่เป็นฝ่ายที่ไม่ดี ส่วนนรกและสวรรค์อีกประการหนึ่งได้แก่ นรกและสวรรค์ที่อยู่ในใจ ถ้าระดับจิตของเราอยู่ในนรกก็เป็นนรกและไปนรก ถ้าระดับจิตอยู่ในสวรรค์ก็เป็นสวรรค์และไปสวรรค์และประการสุดท้ายนรกและสวรรค์ชั่วขณะจิต ถ้าเราสร้างสมพินทางจิตใจไม่ดีมีกิเลส โลภะ โทสะ โมหะมาก มันก็ทำให้รับอารมณ์โดยปรุงแต่งเป็นนรก ถ้าเราสร้างสมพินทางจิตใจในทางที่ดี มีเมตตา กรุณา มีความเสียสละ มีปัญญา ใจเราก็สบายนั่นคือสวรรค์และเป็นสวรรค์ในขณะจิต^๔ **ทองหล่อ วงษ์ธรรมา** กล่าวถึงเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ในแง่พุทธปรัชญาว่า หากจะวิเคราะห์เรื่องผลของกรรมแล้ว การให้ผลของกรรมเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนมากเป็นการยากที่จะศึกษาให้เข้าใจทุกแง่มุมได้ การเข้าใจเรื่องผลของกรรมและการให้ผลของกรรมอย่างสมบูรณ์นั้นเป็นความสามารถอันยอดเยี่ยมของพระพุทธเจ้าเท่านั้น การตายแล้วเกิดหรือไม่อะไรไปเกิดและถ้าเกิดจะเกิดเป็นอะไร ตามหลักคำสอนทางพุทธปรัชญาตอบคำถามดังกล่าวว่าคนที่ตายแล้วเกิดก็มีและตายแล้วไม่เกิดก็มี การที่จะเกิดหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยเมื่อมนุษย์มี อวิชชา ตัณหา อุปาทานอยู่การสืบต่อหรือสืบเนื่องแห่งเหตุและปัจจัย จะต้องดำเนินต่อไป เมื่อมีกิเลสเป็นสาเหตุให้ทำกรรม เมื่อมีกรรมก็ต้องรับผลของกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น เมื่อบุคคลมีกิเลส ตัณหาอยู่ตายแล้วก็ต้องเกิดและจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยไป^๕

ธีรภาพ โลหิตกุล ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง กว่าจะรู้คน...คนไทยในอุษาคเนย์ ว่า ราว พ.ศ. ๑๒๐๖ พระนางจามเทวี พระราชธิดาพระเจ้ากรุงละโว้ได้มาปกครองนครลำพูนทรงอาราธนา

^๔พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมอดพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒).

^๕ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **ปรัชญาอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘๐.

พระสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูป ไปยังเมืองลำพูน ในสมัยนั้นพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในล้านนาแล้ว อาณาจักรหริภุญไชยได้เจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาถึงราวพ.ศ.๑๘๒๔ ก็ได้ล่มสลายด้วยฝีมือของพ่อขุนเม็งราย (กฤษฎา เกษมศิลป์, ๒๕๑๖ : ๔๘) กลุ่มคนที่ได้รับอิทธิพลการแพร่กระจายความเชื่อในทางพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ กลุ่มชนชาติไทย เช่น ไทลื้อสิบสองปันนา ไทจีนเชียงตุง ไททรงดำ ไทใหญ่ในรัฐฉาน ประเทศพม่า ไทยยวนในล้านนา ไทลาวในล้านช้างซึ่งแต่เดิมนั้นกลุ่มชนเหล่านี้นับถือผีมาแต่ครั้งบรรพชน จะเห็นได้จากชนเผ่าไทดำเขียนเขียนฟูใน

เวียดนาม ที่ไม่ได้รับอิทธิพลความเชื่อจากพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นๆ เลย แต่พวกเขายังคงนับถือ ผีบ้าน ผีเรือน ผีป่าและ ผีบรรพบุรุษ จนมีคำกล่าวเป็นภาษิตว่า ได้กินข้าวอย่าลืมเสื่อนาได้กินปลาอย่าลืมเสื่อน้ำ^๖

ปอง โกษา (นามแฝง) ได้กล่าวมาจากพระธรรมจากพระไตรปิฎก และได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องนรก และ สวรรค์นั้น เป็นปัญหาที่นำมา ถกเถียงกันระหว่างพุทธศาสนิกชนว่า นรกสวรรค์ นั้นมีจริงหรือไม่ ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับว่า เทวดา พรหมมีจริงหรือไม่ ฝ่ายหนึ่งว่านรกและ สวรรค์มีจริง อีกฝ่ายหนึ่งก็แสดงทัศนะออกมา ว่านรกและสวรรค์ไม่มี ซึ่งมีผู้พูดเปรียบเทียบต่างกันว่า สวรรค์ก็อยู่ในอก นรกก็อยู่ในใจนี้แหละ ต้นเหตุของข้อสงสัยน่าจะเกิดมาจากความคิดที่ว่าไม่มีใครเคยเห็นนรกและสวรรค์หรือเทวดา ด้วยตาของตัวเอง เมื่อไม่เห็นจึงปักใจเชื่อว่าสิ่งนั้นมีจริงหรือไม่ มีจริงตามกำลังสติปัญญาของตัวเอง^๗

หลวงวิจิตรวาทการ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง ศาสนาสากล ว่า ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ นั้นมีในพระธรรมคัมภีร์ของศาสนาต่าง ๆ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ อิสลาม พราหมณ์ เป็นต้น แต่ความเชื่อที่กล่าวถึงอยู่ในที่นี้คือ ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ที่ปรากฏในหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์สาวกของพระองค์ยังได้นำความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ มาใช้เป็นพุทธวิธีในการเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัททั้งหลายด้วย เรียกว่าเทศนา ๒ ซึ่งมีลักษณะ ๒ อย่างคือบุคคลาธิฐานหมายถึงการแสดงธรรมที่มีบุคคลเป็นที่ตั้งเช่น การเทศน์ชาดกเรื่องพระเจ้าเนมิตราชเสด็จเยี่ยมเมืองนรกและสวรรค์ เป็นต้น ธรรมาธิฐานหมายถึง การแสดงธรรมล้วนๆเป็นที่ตั้ง เช่นการเทศนาในหัวข้อธรรมเรื่อง อริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค^๘

^๖ธีรภาพ โลหิตกุล, *กว่าจะรู้คน...คนไทยในอุษาคเนย์*, (กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๑.

^๗ปอง โกษา (นามแฝง), *พระธรรมจากพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๒๑.

^๘หลวงวิจิตรวาทการ, *ศาสนาสากล*, (พระนคร : โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมกัณฑ์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๕.

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ (วันจันทร์) ได้ศึกษาเรื่องนรกและสวรรค์ในพระพุทธรูปของพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก ผลการศึกษาพบว่า นรก-สวรรค์มีอยู่จริงเป็นสถานที่ (รูปธรรม) และภาวะทางจิตใจ (นามธรรม) และศึกษานรก-สวรรค์ ในวรรณกรรมพุทธศาสนายุคปัจจุบันซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิดของคนรุ่นใหม่ คัมภีร์พระไตรปิฎกมีเรื่องนรกและสวรรค์มาก เฉพาะในคัมภีร์พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๘ (สังยุตตนิกาย) เพียงเล่มเดียวกล่าวถึงนรก ๔๖ ครั้ง และกล่าวถึง สวรรค์ ๑๕ ครั้ง ข้อความที่ว่าด้วยเรื่องนรก-สวรรค์เหล่านี้มักจะเป็นการกล่าวสรุปคดี (ที่ไป) ที่บุคคลผู้ทำความชั่วและความดีจะต้องไปเกิดหลังการตาย ส่วนข้อความที่ว่าด้วยเรื่องนรกและสวรรค์อย่างพิสดารทั้งในด้านลักษณะและประเภท มีปรากฏเช่นกันแต่ไม่มากนัก คัมภีร์พระไตรปิฎกยังกล่าวถึงนรกและสวรรค์ที่เป็นภาวะทางจิตใจอีกด้วย^๙

พระมหาพิเชษฐ์ ชีรวโส ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย การดำเนินชีวิตของคนไทยจึงได้ผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น คนไทยมีศรัทธา มีความเชื่อความเลื่อมใสในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งได้นำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กิจกรรมทุกประเภทของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้แสดงออกถึงความเป็นไทย เช่น การแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ มีความกตัญญูกตเวที ความเป็นระเบียบวินัย สุภาพอ่อนโยน มีใจเมตตากรุณา โอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีใจกว้างขวาง มีหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิต^{๑๐}

พระมหาไพฑูรย์ สุทฺธวิฑูโร ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า บาปในทัศนะพุทธปรัชญามีจริงในลักษณะที่เกิดจากกรรมฝ่ายอกุศลที่มีจิตเป็นตัวยุทธะเสนา ซึ่งในกระแสจิตที่กระทำแต่ละคราวประกอบด้วยส่วนที่เรียกว่า อกุศลเจตสิก องค์ประกอบในจิตฝ่ายอกุศล ด้วยเหตุปัจจัยที่มาจากอกุศลนี้เอง จึงทำให้บาปที่มีอยู่ส่งผลให้มนุษย์และสัตว์ในสากลจักรวาลวนเวียนอยู่ในวัฏวนแห่งการเกิด – การตายอยู่ร่ำไป^{๑๑}

^๙พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ(วันจันทร์) “นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

^{๑๐}พระมหาพิเชษฐ์ ชีรวโส, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔).

^{๑๑}พระมหาไพฑูรย์ สุทฺธวิฑูโร, “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖).

พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ศุสุธรรมโม ป.ธ.๘) ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี : ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา) ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงภูมิทั้ง ๓ เหตุของการไปเกิด การพ้นไปจากภูมิต่าง ๆ และการกล่าวถึงผลที่จะได้รับจากการประพฤติปฏิบัติดีงามถูกต้อง แสดงให้เห็นถึงผู้ปกครอง (พระเจ้าลิไท) ใช้คำสอนของพระพุทธศาสนาในการอบรมสั่งสอนผู้ใต้ปกครองอยู่ในศีลธรรม มีความประพฤติดีงาม มีจริยธรรมที่เหมือนกัน ทำให้สะดวกในการปกครอง^{๑๒}

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการไว้ตามลำดับต่อไปนี้

๑.๖.๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากตำราวิชาการ บทความ และงานแปล ตลอดจนแหล่งข้อมูลเอกสารที่จะนำมาศึกษาแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๖.๑.๑ เอกสารหลัก ได้แก่พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๖.๑.๒ เอกสารรอง ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา เอกสาร ตำราวิชาการ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ในพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ของชาวบ้านตำบลสี่แก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด อันเป็นงานวิจัยในครั้งนี้

๑.๖.๒ การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการศึกษาโดยสัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มต่างๆเพื่อจะได้ข้อมูลอันเป็นจริง เกี่ยวกับอิทธิพลของความเชื่อเรื่อง นรกและสวรรค์ที่มีต่อชาวบ้านตำบลสี่แก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

^{๑๒}พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ศุสุธรรมโม ป.ธ.๘), “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี : ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖).

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบเรื่องนรกและสวรรค์ในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้ทราบพฤติกรรมความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ของชาวบ้านตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๗.๓ ทำให้ทราบอิทธิพลของความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ ที่มีต่อชาวบ้านตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๗.๔ สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปเป็นข้อมูลทางสารสนเทศเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไป